

СУЧАСНА ЕКОНОМІКА: ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЧИ РИНКОВЕ САМОРЕГУЛЮВАННЯ

Економіка як система суспільних відносин розвивається разом з появою держави. Держава є найвищою формою організації людського співжиття. Вона створила умови для того, щоб діяльність людей щодо задоволення своїх потреб в їжі, одязі, житлі та інших матеріальних благах здійснювалась згідно зі схваленими суспільством нормами, правилами та звичаями.

Хто з нас не замислювався над тим, кого турбує утримання в належному стані шкіл, стадіонів, парків, музеїв, лікарень, радіо, телебачення, транспорту? Звідки на заводах знають, що саме їм виготовляти і для кого. Хто займається виготовленням життєво необхідних товарів і послуг, які або приносять невеликий прибуток, або, взагалі, можуть бути збитковими? Звідки надходять кошти для реалізації значних за вартістю проектів, які окупуються через десятки-сотні років?

Відповідь проста: це все можливо саме за участю держави. Держава є одним з важливих учасників економічного розвитку країни за ринкових умов.

Формування ринкових відносин передбачає низку змін, які охоплюють фундаментальні засади функціонування економіки і головних її інституцій, що визначають поведінку наявних у суспільстві структур і спрямовують соціально-економічний розвиток країни.

В умовах ринкової економіки визначення місця й ролі держави є не тільки однією з найважливіших, але й найскладніших та дискусійних проблем. З приводу цієї проблеми немає єдиної думки ні серед учених-економістів, ні серед урядів окремих країн, ні серед різних політичних партій і рухів усередині будь-якої країни [3, С. 166]. Питанню участі держави в економічному житті приділяли увагу фізіократи, меркантилісти, на зміну яким прийшли ідеї економічного лібералізму, марксистів, представники кейнсіанського напрямку, неоліберальна школа, прихильники «неокласичного синтезу», представники монетаризму та інституціоналізму.

Потреба в державному регулюванні економіки теоретично обґрунтована Дж. М. Кейнсом (1883-1946). Мета державного втручання в економіку полягає в забезпеченні прибутковості капіталу, запобіганні соціальному вибуху, який може статися внаслідок безробіття, падіння рівня життя, інфляції та інших явищ. На думку Дж. М. Кейнса та його прихильників, держава повинна взяти на себе відповідальність не лише за стан виробництва, формування сукупного попиту, а й за ситуацію у сфері зайнятості, використання трудових ресурсів, регулювання доходів населення. В період Великої депресії в 1930-і роки в США для виходу країни з кризи були використані саме ідеї Дж. М. Кейнса [8, С. 10].

Метою даної статті є обґрунтування необхідності державного регулювання в умовах ринкової економіки, відмітити його переваги та недоліки у порівнянні з ринковим саморегулюванням, показати доцільність поєднання державних та ринкових форм регулювання економічних процесів.

Держава – основний інститут управління суспільством, який має повноваження керувати країною, тобто має владу. Остання представлена трьома гілками: законодавчою, виконавчою та судовою. Завдяки їх поєднанню держава за допомогою законів створює єдині «правила гри» для всіх учасників суспільного виробництва та господарської діяльності. Таким чином, держава намагається організувати життя суспільства як єдиного злагодженого механізму або, інакше кажучи, здійснює державне регулювання [5, С. 240].

Держава як соціально-економічна інституція зародилася в глибокій давнині. Перші її форми з'явилися у IV - III тисячолітті до н.е. з розвитком землеробства та переходом до продуктивної економіки [8, С. 72]. Економічна історія засвідчує, що вже з часу свого виникнення держава намагалася контролювати господарську діяльність громадян, регламентувати господарську поведінку суб'єктів, умови торгівлі та найму, ціни та ін. Надалі, чим складнішою ставала господарська діяльність людей, тим більше в неї

втручалась держава [7, С. 579].

Державному регулюванню протиставляється ринок. Ринок є налагодженим механізмом, якому притаманна саморегуляція [5, С. 241]. Він функціонує на засаді взаємодії ринкової ціни, співвідношення попиту, пропозиції, а також конкуренції [2, С. 6].

Адам Сміт змалював світ, в якому економіка розвивається без суттєвого втручання держави. Коментуючи свою точку зору, він розповідає про одного французького державного діяча. Той запитав у підприємця, чим держава може йому допомогти, і почув у відповідь: «Laissez-nous faire», тобто «Дайте нам спокій». І досі термін «Laissez faire» означає політику обмеження прав держави в регулюванні бізнесу.

Але історія свідчить, що однієї саморегуляції не достатнього для того, щоб долати складні економічні кризи. До того ж економіка ніколи не розвивається рівномірно: їй властиві коливання різних видів і тривалості. Ділова активність суб'єктів господарювання і рівень життя суспільства можуть або знижуватись, або підвищуватись [5, С. 241]. Незважаючи на різноманітність теоретичних поглядів на економічну роль держави, нині всі вони сходяться на тому, що «невидима рука» ринку має доповнюватися «видимою рукою» держави [1, С. 247].

Державне регулювання, як складова господарського механізму ринкової системи, склалося після економічної кризи 1929-1933 років, котра довела неспроможність ринкового та корпоративного регуляторів забезпечити сталий стан і розвиток економіки [6, С. 424]. Метою державного регулювання економіки є надання певної спрямованості господарським процесам, узгодженості дій суб'єктів національної економіки та досягнення бажаних результатів [5, С. 241].

Упродовж XX ст. відбувалося посилення ролі держави в економіці. Особливо прискорилися ці процеси у другій половині минулого століття, що знайшло вияв у розширенні функцій держави, розвитку нових форм і методів економічної політики, які не лише зменшують негативний вплив відмов ринку, а й сприяють нормальному відтворенню, соціальній стабільності та підтримці макроекономічної рівноваги [4, С. 264].

Нема жодної країни з високорозвинутою економікою, в якій би держава відсторонилась від регулювання ключових соціально-економічних процесів. Для цього використовуються методи державного регулювання, класифікацію яких наведено на рис. 1.

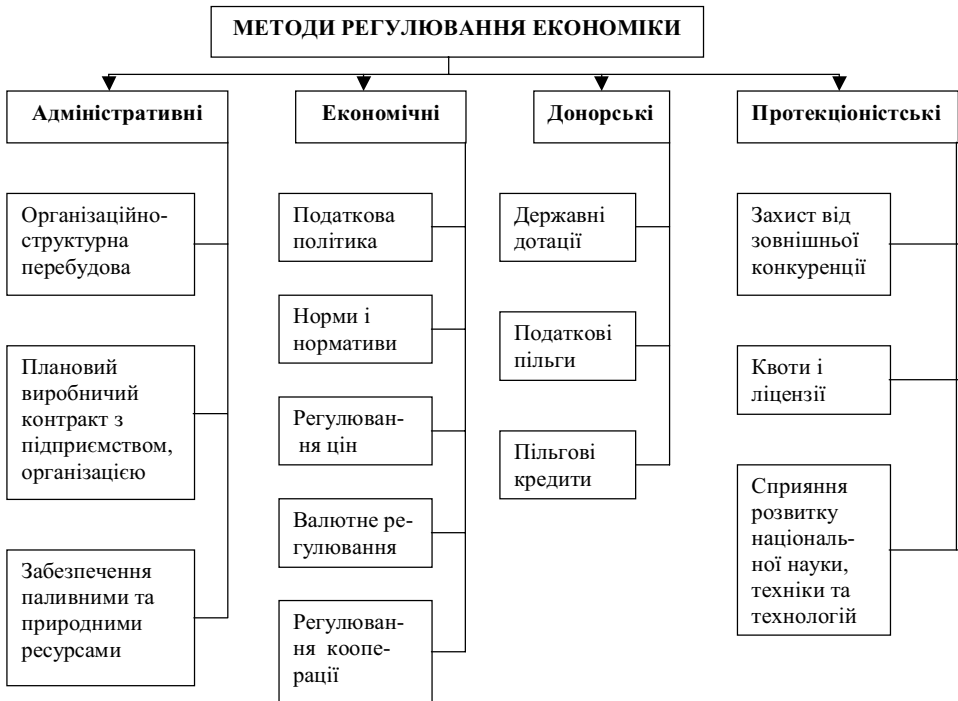

Рис. 1. Класифікація методів регулювання економіки за характером впливу на господарську діяльність її суб'єктів

Звичайно, методи державного регулювання змінюються з плином часу. Між іншим, завжди за державою будуть зберігатись такі функції, як захист прав власності, забезпечення вільного підприємництва, стимулювання ділової активності, боротьба з монополістичними тенденціями, забезпечення законності та правопорядку в господарчій сфері, регулювання грошового обігу, зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення економічної безпеки країни. Ніколи жодна з функцій не втрачає ваги. Змінюються лише механізми, методи та способи виконання державою цих функцій і її орієнтація в економіці.

Разом з тим посилюється роль держави у регулюванні соціальних процесів (встановлення мінімальної заробітної плати, мінімальної почасової ставки, обов'язкової для будь-якого підприємства незалежно від форми власності, прожиткового мінімуму, тривалість робочого часу і часу для відпочинку, гарантованих відпусток). Держава може вирішувати складніші питання соціальних відносин: комплекс взаємовідносин праці і капіталу, соціальне партнерство, зменшення невинновданості різниці в доходах населення, забезпечення стабільності у суспільстві.

Останнім часом держава виконує якісно нові функції, які раніше не проявлялись так чітко. Це зумовлено поступовим становленням постіндустріального суспільства. Маються на увазі питання освіти, формування і підтримки фундаментальної науки, промислової політики, екології [2, С. 2-3].

Виконання державою перерахованих функцій пов'язане передусім з вадами та обмеженнями ринку. Серед них виділимо такі:

1. Ринкова система не забезпечує загальної рівноваги між суспільним попитом і суспільною пропозицією. Іншими словами, ринкова економіка – не достатньо стабільна система, що виявляється у нестійких темпах економічного зростання; циклічному характері розвитку, недовикористанні ресурсів, неповній зайнятості, нестабільності загального рівня цін, інфляції.

2. Ринкова економіка не забезпечує виробництва громадських благ (національна безпека, охорона порядку, фундаментальна наука, виробнича та соціальна інфраструктура).

3. Ринковий механізм не розв'язує регіональних проблем (у межах країн є розвинуті й запущені регіони; у межах світової економіки – розвинені і слаборозвинені країни).

4. Ринковий механізм супроводжується зовнішніми (побічними) наслідками діяльності.

5. Ринковій економіці властива тенденція до монополізації, тому для забезпечення конкуренції потрібне втручання держави (антимонопольна політика).

6. Ринок інертний до забрудненого довкілля.

7. Ринок не може розв'язати багато соціальних проблем.

8. Ринок не в змозі забезпечити повної зайнятості та стабільного рівня цін [1, С. 248].

Недоступна ринку і реалізація космічних програм у зв'язку з їх високим фінансовим ризиком, невизначеністю результатів, неможливістю отримати вигоду сьогодні, непередбаченістю витрат і періоду, коли буде отримано конкретні результати. Разом з цим зрозуміло, що без наукових досліджень неможливий розвиток суспільства, науково-технічний прогрес, а отже, і розвиток суб'єктів підприємництва [5, С. 244].

Але, незважаючи на певні переваги державного регулювання над ринковим саморегулюванням, у ньому існують і деякі вади. Зазначимо окремі з них:

- обмеженість інформації (деякі органи, як і інші суб'єкти ринку, не володіють абсолютно повною та об'єктивною інформацією про стан економіки);

- нездатність держави повністю контролювати реакцію контрагентів на її дії (не тільки втручання держави в економіку, але й реалізація, на перший погляд, обґрунтованих державних рішень можуть спричинити негативні побічні наслідки (екстерналії));

- недосконалість політичного процесу (під впливом виборців, груп спеціальних інтересів (лобі), політичних маніпуляцій тощо державні органи здатні застосовувати неадекватні методи регулювання і тим самим проводити неефективну політику);

- обмеженість контролю над державним апаратом (особливості становища і поведінки бюрократії здатні посилювати неефективність функціонування економіки, зокрема призводити до надмірного зростання управлінського апарату та невинновданого збільшення бюджетних витрат).

Отже, для реальної економіки характерні ситуації, коли одночасно мають місце й

вади ринку, й вади державного втручання. При цьому послабити вплив одних вад найчастіше можна лише посиленням впливу інших [2, С. 19-20].

В економічній теорії існують два протилежні підходи до економічної політики держави, один з яких – кейнсіанський – заснований на ідеях розширення державного втручання в економіку, інший – класичний – заснований на обмеженні його ролі у цій сфері [2, С. 3].

За теорією Дж. М. Кейнса, коливання сукупних витрат впливають передусім на виробництво і зайнятість, а не на ціни. Тому кейнсіанці вважають, що рівень виробництва, зайнятості, доходів і цін формуються на підставі підвищення попиту, інвестицій, зростання експорту і державних витрат. Ці фактори є об'єктами державної економічної політики і перебувають під впливом держави. Особливістю теорії є те, що ринок сам по собі не може забезпечити повної економічної стабільності, а тому держава зобов'язана відігравати активну роль у стабілізації економіки і пом'якшенні економічних спадів та піднесень. Для цього потрібно формувати відповідну державну економічну політику, ефективно використовувати економічні, правові та адміністративні важелі. Держава повинна не тільки стимулювати зниження відсоткової ставки комерційних банків, а й запроваджувати масштабні державні закупи з метою збільшення сукупного платоспроможного попиту. Крім того, вона повинна виплачувати соціальні допомоги безробітним (уперше їх увів Ф. Рузвельт), людям похилого віку та іншим непрацездатним членам суспільства з метою не допустити соціального вибуху.

Отже, важливою і необхідною умовою розвитку національної економіки, за кейнсіанською теорією, є висока інвестиційна активність підприємців і держави. Національне виробництво прямо залежить від капіталовкладень у науку, техніку, підготовку висококваліфікованих кадрів, організацію виробництва і праці, а останні, за умови їх виконання, забезпечують економічне зростання у розширеному варіанті.

Згідно з теорією класичного капіталізму, головна спонукальна сила розвитку у ринковій економіці – це особистий інтерес, пов'язаний з одержанням прибутку. Одна з центральних ідей полягає в тому, що економіка функціонує ефективно, якщо держава не втручається. Вважають, що ефективному функціонуванню економіки, яка здатна автоматично досягти певного обсягу виробництва і повної зайнятості населення, втручання держави може тільки зашкодити. Оскільки головним регулятором економічного розвитку є ринок, то йому треба надати певну свободу.

Уже сама наявність двох основних концепцій економічної політики держави є відображенням тісного взаємозв'язку в реальному житті державного регулювання економіки та її ринкового саморегулювання. Там, де порушувалась гармонія взаємодії ринку і держави, країни опинялись у глибокій кризі. Якщо ринок відкидався взагалі, логіка економічних процесів призводила таку державу до повної стагнації. Більше ніж піввікова практика колишнього Радянського Союзу на рубежі 70-80-х років завершилась глибокою і всеохопною кризою.

Якщо ж навпаки, суспільство розвивається тільки на основі ринкових механізмів, вільної конкуренції, то це також призводить до сильних соціальних потрясінь (прикладом є вищезгадувана «Велика депресія»).

Отже, можна сказати з упевненістю, що державне регулювання і ринкове саморегулювання взаємодоповнюють одне одного.

Як відомо, абсолютно вільної ринкової економіки не існує. Держава завжди в тій чи іншій мірі діє на суспільно-економічний розвиток країни, а ступінь і міра державного втручання можуть бути дуже різноманітними: те, що добре для одних країн, може мати цілком протилежні наслідки для інших [1, С. 241]. У всіх розвинутих країнах базовими елементами механізму координації системи господарства є ринок і держава. Важливе практичне значення має проблема їхнього раціонального співвідношення, яке не є сталим і залежить від багатьох умов: рівня економічного розвитку, специфіки виробництва, менталітету нації та ін. Ось чому практично неможливо розробити модель співвідношення між ринковим і державним механізмами координації національної економіки, яка була б спільною для всіх країн.

Деякі економісти, надаючи ролі держави переважне значення, поділяють весь капіталістичний світ на три великі групи:

- відносно вільна ринкова система США, де втручання держави в економіку є переважно регуляторним;

- соціально-ринковий капіталізм країн Європи, в яких державі належить визначальна роль у розподілі суспільних благ за допомогою продуманих програм витрат на соціальні потреби;

- державно-керований капіталізм Японії та інших країн Східної Азії [7, С. 20].

Узагальнюючи дані дослідження світового досвіду регулювання державного сектора економіки, наводимо порівняльну характеристику вищезгаданих моделей (таблиця).

Таблиця

Порівняльна характеристика моделей регулювання державного сектора економіки

	Американська модель	Західноєвропейська модель	Японська модель
Обсяг держсектора економіки	До 20 %	30-40 %	До 20 %
Заходи макроекономічного регулювання			
Бюджетне регулювання	Субсидії для об'єктів, переданих в експлуатацію приватним компаніям	Надання дотацій, субсидій	Державні внески в капітал об'єктів держсектора, субсидії
Грошово-кредитне регулювання	Пільгові кредити для об'єктів, переданих в експлуатацію приватним компаніям	Надання державних кредитів зі спеціальних фондів. Гарантування державою позик для держсектора, надання кредитів за нижчими процентними ставками	Державні кредити надаються програмою займів та інвестицій
Податкове регулювання	Використання податкових пільг для НДДКР широко використовується в усіх моделях		
Цінове регулювання	Порівняно незначне	Встановлення тарифів у залежності від макроекономічних завдань	Порівняно незначне
Державне замовлення	Розповсюджено більше, ніж в інших моделях	Широко використовується	Використовується

У розвинутих країнах світу сформований достатньо досконалий механізм державного регулювання, що дозволяє сприяти економічному зростанню та повній зайнятості. Зважаючи на необхідність досягнення макроекономічної стабільності в Україні, вдосконалення механізму державного регулювання є одним з основних завдань. При формуванні власної моделі регулювання Україна не повинна копіювати риси зарубіжних моделей, оскільки визначальним для економіки України є фактор трансформації економічної системи [2, С. 7-8].

На початку ринкових реформ в Україні влада виходила з мінімізації ролі держави в економічній сфері. Між тим, у специфічних умовах України, які характеризуються, з одного боку, масштабністю країни (за європейськими стандартами), багатогалузевим виробництвом і великим внутрішнім ринком, а з іншого – техніко-економічною відсталістю багатьох секторів економіки, високим ступенем монополізації господарства, успадкованим гігантським військово-промисловим комплексом, слабкою соціальною захищеністю основних верств населення, не варто було розраховувати на те, що вивільнення ринкових сил автоматично приведе до зростання ефективності та конкурентоспроможності національного виробництва, само собою сформує оптимальні пропорції в розвитку окремих його частин відповідно до прогресивних світових тенденцій [8, С. 73].

В Україні тривають процеси реформування державного управління. Нині постають завдання з удосконалення економічної, соціальної, політичної та гуманітарної сфер, подолання глибоких деформацій, що виникли на початковому етапі трансформаційного процесу. Їх реалізація потребує формування сильної держави, активізації її регулювальних функцій [2, С. 3].

В умовах науково-технічного прогресу на перший план виходять інтелектуальні, професійні, організаторські, психофізичні та вольові якості людини, її творчі здібності. Це передбачає обов'язкову наявність високорозвинутих систем освіти, інформації,

активного відпочинку, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища [5, С. 244].

Сучасна ринкова економіка – це економіка змішаного типу, яка поєднує гнучкість ринкового саморегулювання, цілеспрямованість і сталість корпоративного регулювання та загальносуспільну орієнтованість державного регулювання. Отже, стабільність економічного розвитку передбачає розумне та оптимальне поєднання ринкових і державних механізмів впливу на економіку з урахуванням національних особливостей.

Саме поєднання зазначених механізмів координації сприяє ефективній реалізації соціально-економічних цілей суспільства, досягненню макроекономічного зростання, забезпеченню соціальної справедливості [6, С. 424].

Враховуючи розглянуте, для уникнення вад і протиріч регулювання та саморегулювання ринку на державу як суб'єкт макроекономічного регулювання покладатися виконання таких функцій:

1. Емісійна функція, сутність якої полягає у забезпеченні економіки необхідною кількістю грошей. У цій сфері держава є монополістом і протистоїть великій кількості покупців, які формують попит на гроші. З метою задоволення цього попиту держава здійснює грошово-кредитну політику.

2. Формування правових засад функціонування економіки. З цією метою держава визначає правовий статус окремих форм власності, узаконує існування різних видів господарської діяльності, регулює відносини між виробниками і покупцями товарів, регламентує здійснення окремими підприємствами зовнішньоекономічної діяльності, визначає обов'язки підприємства перед державою і т. д.

3. Усунення вад ринкового саморегулювання. Неспроможність ринкового саморегулювання забезпечити ефективний, за Парето, розподіл ресурсів компенсується державним регулюванням економіки. З цією метою держава здійснює захист конкуренції, забезпечує людей суспільними товарами, реагує на можливість виникнення негативних екстерналій, бере участь у розв'язанні проблем неповноти ринків, формує інформаційну інфраструктуру ринку, здійснює стабільну політику.

4. Перерозподіл доходів. Економіка, що оптимальна за Парето, констатує стан, за яким економічні ресурси суспільства розподілено найефективніше. Але ефективний розподіл ресурсів ще не означає ефективного розподілу доходів між членами суспільства. Конкуренційні ринки здатні породжувати нерівномірність розподілу доходів і навіть цілковитий брак коштів для існування в непрацездатних членів суспільства. Для зменшення нерівномірності в доходах держава здійснює їх перерозподіл через різноманітні соціальні програми у формі трансфертних платежів.

5. Забезпечення людей обов'язковими товарами. Товари (правила поведінки), які держава зобов'язує людей використовувати (дотримуватися), називаються обов'язковими товарами. Важливим аргументом на користь державного втручання в економіку є відома істина, що людина здатна діяти всупереч власним інтересам (наприклад, люди курять, вживають надмірну кількість алкоголю, порушують правила дорожнього руху, споживають шкідливі для здоров'я продукти тощо). Погляди, згідно з якими державне регулювання необхідне, оскільки державі найліпше відомо, що саме є корисним для людини, називаються патерналістськими. Прихильники патерналізму вважають, що залишені "напризволяще" люди здатні шкодити не тільки собі, а й іншим членам суспільства.

Реалізація економічних функцій держави здійснюється через механізм бюджетної, фіскальної, грошово-кредитної, структурної, інвестиційної, цінової, соціальної, зовнішньоекономічної та інших напрямів соціально-економічної політики [4, С. 12-15]. Забезпечення виконання зазначених функцій дасть можливість державі сформувати механізм регулювання ринку і уникнути небажаної деформації основ змішаної економіки.

Джерела та література:

1. Ватаманюк З., Панчишин С., Ватаманюк О., Пікулик О. Вступ до економічної теорії. Курс лекцій. Видання третє, стереотипне. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2006. – 408 с.

2. Гончарова Н.Г. Світовий досвід регулювання державного сектору економіки та можливості його використання у вітчизняній практиці // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. - № 5. – С. 7-8.
3. Государственное регулирование или рыночное саморегулирование // Теория и практика управления. – 2004. - № 5. – С.2-3.
4. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. – Вид. 2-ге, доопрац. і допов. - К.: КНЕУ, 2005. – 440 с.
5. Дзюбик С. Д., Ривак О. С. Основи економічної теорії: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 481 с.
6. Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Сучасна економіка: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – 327 с.
7. Лебеда Т.Б. О месте и роли государства в капиталистической экономике // Теория и практика управления. – 2004. - № 3. – С. 20.
8. Михасюк І.Р., Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Підручник. – Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО «В. М. Піча», 2006. – С. 10.
9. Основи бізнесу: Навчальний посібник. / За редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця, К. В. Романчук. – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2004. – 364 с.
10. Основи економічної теорії: Підручник / О. О. Мамалуй, О. А. Грищенко, Л. В. Грищенко, Г. Ю. Дарнопих та ін.; За заг. Ред.. О. О. Мамалуй. – К.: Хрінком Інтер, 2005. – 480 с.
11. Основи економічної теорії: політ економічний аспект: Підручник / Г. Н. Клишко, В. П. Несторенко, Л. О. Каніщенко та ін.; За ред.. Г. Н. Клишка, В. П. Несторенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк. – Знання, 1997. – 743 с.
12. Перехідна економіка: Підручник / В. М. Гесць, Є. Г. Панченко, Е. М. Ліанова та ін.; За ред. В. М. Гейця. – К.: Вища шк., 2003. – 591 с.

Юрій Карпенко

●

ЗАСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗБУТУ В СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Постановка проблеми: Сучасний стан українського ринку споживчих товарів досяг такого рівня, коли навіть наявність національної рекламної кампанії не завжди може забезпечити ефективне просування продукції. Виробники сьогодні зацікавлені у таких засобах комунікації зі споживачами, які в рамках жорсткої конкуренції дозволять підвищити ефективність продажів товару. Дане завдання частково вирішується застосуванням засобів стимулювання збуту, актуальність яких зумовлюється:

- високою вартістю реклами (особливо у ЗМІ) та зниженням її ефективності;
- скороченням життєвого циклу товарів, що змушує підприємців прискорювати продажі;
- вимір (визначення) ефекту від стимулювання є простішим і швидшим, ніж від реклами.

Слід зазначити, що в останній час вітчизняний ринок є перенасиченим засобами стимулювання збуту. Зважаючи на гостру конкуренцію, в українських підприємств виникла необхідність ретельно підходити до планування та організації заходів стимулювання збуту. Особливо це актуально для товарів масового вжитку (повсякденного попиту), де бізнес базується на швидкому обертанні коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів стимулювання збуту присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних авторів. Зокрема, проблемам стимулювання збуту приділяють увагу у своїх працях Ф. Котлер, Д. Джоббер, Д. Каммінз, А. Дейян, А. і Л. Троядек. Дані питання також досліджуються у роботах вітчизняних авторів: Є. В. Ромат, Т. І. Лук'янець, О. М. Азарян.

Невирішені проблеми. Сьогодні нагальною проблемою для підприємств є розробка стратегії змішаного просування, коли окремі елементи підтримують і доповнюють один одного. Традиційна реклама, що орієнтується на брендинг, уже не забезпечує необхідного впливу на споживача. На сьогодні серед науковців та практиків маркетингу відсутній єдиний підхід до визначення VTL-заходів взагалі та засобів стимулювання